

Pyhän Wagnerin temppelissä

hiinvaeltajia oopperaan. Vapaa-ajallani kirjoittelin esityksestä tavalla, joka muistuttaa kissan näkemystä kuninkaasta. Sivistävä arvoa tällä kirjoituksella ei ole.

Parsifal

Sunnuntaina lähdimme iltapäivällä oopperataloon – tai siis Wagner-temppeliin. Suuri rakennus seisoo yksinään kukkulalla kaupungin ulkopuolella. Meitä oli varoitettu, että jos saapuisimme vasta neljän jälkeen, joutuisimme jokainen maksamaan sakkoo 2,50 dollaria. Säästimme sen rahan. Se onkin ainoa mahdollisuus, jonka Eurooppa tarjoaa rahan säästämiseen. Rakenuksen ulkopuolilla oli suuri joukko ihmisiä. Naisten puvut hehkuivat auringossa. Tällä en tarkoita, että naiset olisivat olleet erityisen juhlallisesti pukeutuneita. Puvut olivat kauniita, mutta sen enempää naisilla kuin miehilläkään ei ollut iltapukuja.

Sisältä rakennus on erittäin yksinkertainen, mutta väreille ja koristeille ei ole tarvettakaan, sillä katsomossa istutaan pimeässä. Esiintymislava on katsomon kaapeassa päässä. Molemmilla puolilla on käytävä, mutta keskellä sellaista ei ole. Jokainen istuinrivi muodostaa katkeamattoman kaaren talon puolelta toiselle. Talon kummallakin puolella on seitsemän ovea ja päädyssä neljä – yhteensä kahdeksantoista ovea, joista 1650 katsojaa tulee saliin. Lippuun on painettu oven numero ja vain sitä ovea saa käyttää. Ruuhkia ei pääse syntymään, kun alle sata ihmistä kulkee yhdestä ovesta. Tämä on parempi järjestely kuin tavalliset, palojärjestelyt. Talo on erinomainen esimerkki toistuvasta teatterirakennuksesta. Sen tyhjentämiseen kuluu aikaa vain sen verran kuin kellon sekuntiviisari tarvitsee aikaa kellotaulun ympäri kiertämiseen. Talo olisi täysin paloturvallinen, vaikka se olisi rakennettu tulitikuista.

Jos myöhään saapuvan katsojan paikka on rivin keskellä, hänen täytyy kulkea noin kahdenkymmenenviiden herran ja rouvan ohi päästäkseen sinne. Tästä ei kuitenkaan

Nürnbergissä törmäsimme kohti Bayreuthia valuvaan musiikkihullujen tulvaan. En ollut aikoihin nähnyt sellaista määrää innostuneita ihmisiä. Kesti yli puoli tuntia ennen kuin heidät kaikki oli pakattu junaan – pisimpään junaan, minkä olen nähnyt Euroopassa. Tätä on jatkunut Nürnbergissä kahden viikon ajan pari kertaa päivässä. Täällä näkee konkreettisesti, miten suuri tapahtuma tämä joka toinen vuosi toistuva pyhiinvaellus on. Kyseessä nimittäin on pyhiinvaellus. Uskovaiset saapuvat maailman joka kolkasta palvomaan profeettaansa tämän omalla Kaaban kivellä, tämän omassa Mekassa.

Jos New Yorkissa, San Franciscossa, Chicagossa tai muualla Amerikassa asuva päättää toukokuun puolivälissä lähteä kahta ja puolta kuukautta myöhemmin Bayreuthiin oopperajuhlille, on syytä välittömästi sähköttää varaus lipuista ja hotellista. Silloin hyvällä onnella saattaa saada paikan taaimmaisesta rivistä ja huoneen kaupungin laidalta. Kirjeellä ei ehdi saada mitään. Näimme Nürnbergissä monia, jotka olivat lähteneet pyhiinvaellukselleen tekemättä etukäteen varausta lipuista ja hotellista. He eivät saaneet kumpiakaan. He olivat vaeltaneet murheellisina Bayreuthin kaduilla. Sieltä he olivat menneet Nürnbergiin, mistä he eivät olleet löytäneet yösjää

tai oleskelupaikkaa. He vaelsivat koko yön kaupungin idyllisillä kaduilla odottaen, että hoteliit aukeaisivat ja tyhjentäisivät vieraansa juniin tehden tilaa näiden pettyneille uskonveljille ja -sisarille. He olivat kuluttaneet 30-40 tuntia junassa huolestuneina, väsyneinä ja köyhtyneinä – ja palkkioksi he saivat vain mahdollisuuden itsensä potkimiseen kahden kaupungin kaduilla, kun kaikki muut olivat nukkumassa. He joutuivat palaamaan uskomattomalta matkaltaan ilman, että heidän hurskas tehtävänsä oli täytetty. Nämä nöyryytetyt hylkiöt muistuttivat epäsiistiä, harjaamatonta ja anteeksipyytävän näköistä märkää kissaa, heidän silmänsä olivat lasittuneet väsymyksestä, ja he laahustivat eteenpäin hartiat kasaan painuneina. Hyväsydämiset ihmiset pidättäytyivät kysymästä, olivatko he käyneet Bayreuthissa ja jääneet ilman jatko-yhteyttä – tietäen, että he olisivat valehdelleet.

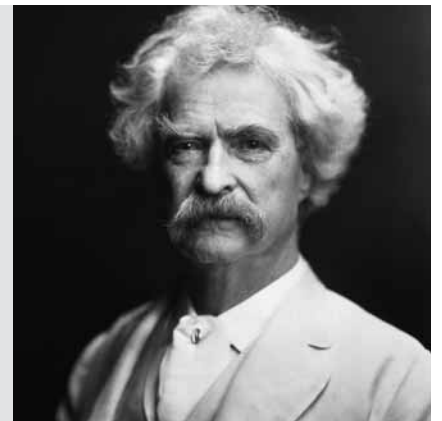
Me pääsimme Bayreuthiin sateisena lauantai-iltapäivänä. Olimme viisaasti varanneet liput ja majoituksen kuukausia aiemmin.

En ole musiikkikriitikko, joten en yritä jaella tuomioita oopperoiden ansioista. Bayreuthilaiset lapsetkin pystyisivät siihen paremmin ja älykkäämmin kuin minä. Olin vain saattamassa esityksistä nauttavia py-

Mark Twain (1835–1910)

“Wagnerin musiikki on parempaa kuin miltä se kuulostaa.”

Näin totesi amerikkalainen satiirikko, romaanikirjailija ja lehtimies Mark Twain, oikealta nimeltään Samuel Langhorne Clemens. Ernest Hemingway kutsui Twainin romaania “Huckleberry Finnin seikkailut” teokseksi, johon kaikki amerikkalainen kirjallisuus perustuu. Twainin muita tunnettuja teoksia ovat Tom Sawyerin seikkailut, “Prinssi ja kerjäläispoika” sekä “Jenkki kuningas Arthurin hovissa”. Euroopan-matkoistaan hän kertoo teoksessa “Jenkkejä maailmalla”. Kertomus Bayreuthin-matkasta on tätä myöhemmältä ajalta. Se on alun perin julkaistu Chicago Daily Tribune -lehdessä 6.12.1891.

synny ongelmaa, sillä kaikki seisovat kunnes paikat on täytetty. Siihen kuuluu vain muutama minuutti. Sitten kaikki istuvat muodostaen yhtenäisen ihmismassan, joka lasketuu katsomon perältä kohti näyttämöä.

Kaikki valot sammutetaan ja seurankunta istuu juhlallisessa pimeydessä. Pukujen kahina ja keskustelun äänet katoavat ja pian salissa ei kuulu ääntäkään. Jonkin aikaa kestävä ylevä hiljaisuus valmistaa katsojat vastaanottamaan musiikin ja esityksen. Voisi luulla, että oman maani showmiehet olisivat jo kauan sitten kehittäneet vastaavan tavan yleisön huomion saamiseksi, esiintyjät kun usein joutuvat kilpailemaan huomiosta meteliä ja kiinnostuksenpuutetta vastaan.

Lopulta pehmeän täyteläiset sävelet nousivat pimeyden ja hiljaisuuden keskeltä. Edesmennyt taikuri nousi haudastaan tekemään loitsujaan, jotka lumosivat hänen opetuslapsensa. Tuntui kiehtovalla tavalla siltä, että säveltäjä tiesi haudassaan, mitä teatterissa tapahtui – että kaikki oli hänen tämänhetkisten ajatustensa tuotetta eikä jo aiemmin julkaistua musiikkia.

Koko pitkä alkusoitto soitettiin pimeässä ja esirippu pysyi sen ajan kiinni. Se oli ihastuttavaa. Mutta heti sen jälkeen alkoi tietysti laulu. Minusta tuntuu, että lauluosien jättäminen pois voisi helpottaa totumatonta kuulijaa. Haluaisin nähdä Wagneria esitettävän pantomiimina. Silloin pystyisi häiriintymättä kuuntelemaan ihastuttavaa orkestraatiota ja katselemaan hämentävän kauniita näyttämökuvia. Huono näyttelemisenkään ei pilaisi tätä kokemus-

Marie Brema "pyydystä karpäsiä", kuten Twain kutsui tätä oopperaelettä.

ta, sillä Wagnerin oopperoissa ei yleensä tapahdu mitään, mitä voisi kutsua näytteläiseksi. Yleisesti ottaen näyttämöllä on vain muutama hiljainen ihminen, yksi seisoo paikallaan, toinen pyydystä karpäsiä. En tietenkään tarkoita oikeaa karpästen pyydystämistä, vaan sitä muistuttavaa yleistä oopperaelettä, jossa toista kättä pidetään ylhäällä.

Tämän illan ooppera oli *Parsifal*. Rouva Wagner ei salli sitä esitettävän muualla kuin Bayreuthissa. Ensimmäinen näytös kesti kaksi tuntia, ja pidin siitä laulusta huolimatta.

Myönnän, että laulu on yksi lumoavimpia, liikuttavimpia ja puhuttelevimpia tunteiden ilmaisun keinoja, mitä on koskaan keksitty. Pidän kuitenkin laulamisen tärkeimpänä osana melodiaa, sävelmää, rytmiiä tai miksi sitä halutaankin kutsua. Sen puuttuminen tuntuu samalta kuin värien puuttuminen kuvasta. En löytänyt Parsifalin lauluosista mitään, mitä voisin kutsua rytmiksi, sävelmäksi tai melodiaksi. Yksi laulaja lauloi aina kerrallaan – yleensä pitkään – ylväällä ja voimakkaalla äänellä. Laulajat tuottivat kuitenkin vain pitkiä ääniä, sitten muutaman lyhyen, sitten taas pitkän, sitten terävän ja käskevän ärähdysen ja niin edelleen. Laulun ilmaisema informaatio ei hyvittänyt sen aiheuttamaa häiriötä. Näin ei ollut aina, mutta usein. Olisin toivonut, että laulajien äänet olisivat välillä sekoittuneet duetoksi, mutta tällaista ei tapahtunut. Mestari, joka sai sadat soittimet riemuistamaan yhdessä ja yhdistämään sielunsa ihastuttavan melodisen sointiin, tekee lauluosuuksista vain tyhjiä sooloja. Hän oli ilmeisesti lähinnä syventynyt hankalien ja epämiellyttävien intervallien tekemiseen. Vaikka ne olisivatkin viehättäviä, ymmärtämätön henkilö kyllästyy vähitellen tällaiseen intervalluurheiluun. Parsifalissa Gurnemanz-niminen erakko seisoo tuntipalkalla näyttämön yhdessä kohdassa. Muut henkilöt jatkavat niin kauan kuin heidän voimansa riittävät ja sitten he kuolevat.

Ensimmäisen näytöksen jälkeen oli kolmen vartin mittainen väliaika. Toisen näytöksen jälkeen väliaika oli tunnin pituinen. Kummallakin kerralla teatteri tyhjennettiin kokonaan. Ne katsojat, jotka olivat etukäteen varanneet pöydän ainoasta ravintolasta, ehtivät hyvin ruokailemaan, mutta muut saivat jäädä nälkäisiksi. Ooppera päättyi kymmenen jälkeen illalla. Kun pääsimme hotelliin, olimme olleet poissa yli seitsemän tuntia. Viiden dollarin lipulla seitsemän tuntia on melkein liikaa.

Kävellessäni näytösten välillä puutarhassa, kohtasin kaksitoista tai viisitoista ystävää eri puolilta Amerikkaa. Parhaiten Wagnerin teoksia tuntevat totesivat, että Parsifal harvoin miellyttää ensi kuulemalla, mutta useamman kerran jälkeen siitä tulee varmasti suuri suosikki. Tämä tuntui mahdollomalta, mutta kommentti tuli henkilöiltä, joiden sanaan luotan.

Wagner säveltää

Sain muutakin lisätietoa. Löysin maasta osan saksalaisesta musiikkilehdestä, jossa oli Uhlicin 33 vuotta sitten kirjoittama kirje. Siinä hän puolusti halveksittua ja väärinymmärrettyä Wagneria juuri minunlaisiltani ihmisiltä, joiden mielestä oli sopimatonta, että hänen oopperoissaan laulettiin muulla kuin sillä tavalla, jota me pidämme oikeana. Uhlicin mukaan Wagner inhosi "jene plapperude Musikia", minä takia "hän hylkäsi juoksutukset, trillit ja schnörkelit". En tiedä, mitä schnörkelit ovat, mutta kuultuani niiden puuttumisesta aloin todella kaivata niitä. Uhlic toteaa Wagnerin laulun olevan aitoa, "yksinkertaisesti laajennettua ja soinnikkaasti lausuttua puhetta". Tämä pitää ilman muuta paikkansa Parsifalin ja joidenkin muiden oopperoiden kohdalla. Ja jos ymmärsin oikein Uhlicin mutkikasta saksaa, hän pahoittelee sitä, että Tannhäuserissa on kauniita melodioita. Hyvä, nyt minä ja Wagner ymmärrämme toisiamme ja alamme tulla toimeen paremmin. Lakkaan kutsumasta häntä amerikkalaisittain "Wagneriksi" ja alan lausua hänen nimensä saksalaisittain "Voggner", koska nyt tunnen, että voimme olla ystäviä. Onhan niin, että tehtyämme sovinnon jonkun henkilön kanssa olemme valmiit heittämään syrjään turhat muodollisuudet ja haluamme myös lausua hänen nimensä oikein.

Ihmettelin tietysti, miksi ihmiset tulevat Bayreuthiin kaikkialta Amerikasta, kun samoja oopperoita on ollut juuri mahdollista kuulla New Yorkissa – osaksi samojen laulajien ja mahdollisesti saman orkesterin esittämänä. Päätin kaiken uhallakin selvittää tämän.

Tannhäuser

Tiistai. Eilen oli vuorossa *Tannhäuser*, ainoa oopperasuosikki, mitä minulla on koskaan ollut – ooppera, joka on aina sen kuullessani saanut minut vilpittömän innostuneeksi. Kuulin sen ensi kertaa nuorena miehenä ja viimeksi New Yorkin saksalaisella viikolla. Eilen minulla oli muita kiireitä, enkä aikunut mennä katsomaan sitä, koska minulla olisi siihen uusi mahdollisuus muutama päivää myöhemmin. Mutta viiden jälkeen minulla olikin aikaa, joten kävelin oopperatalolle, kun toinen näytös oli juuri

Venusvuori Bayreuthin Tannhäuser-esityksessä vuonna 1891.

alkamassa. Lippuani näyttämällä pääsin talon puutarhaan ja päätin levätä penkillä tunnin tai kaksi, odotellen kolmatta näytöstä.

Sillä hetkellä ensimmäinen fanfaari kajahti, ihmisjoukko hajosi ja alkoi siirtyä teatteriin. Nämä fanfaarit ovat yksi tämän paikan viehättävimmistä erikoisuuksista. Väliajalla nimittäin teatteri on tyhjä ja sadat yleisön edustajat ovat muualla ruokittavina. Ensimmäinen fanfaari soitetaan varttituntia ennen kuin esirippu nousee. Uniformeihin pukeutunut torvisoittajien ryhmä marssii paikalle ja kajauttaa ilmoille muutaman tahdin seuraavan näytöksen musiikista. Nämä kauniit sävelet kuuluvat matkojen päähän. Sitten soittajat marssivat toiselle sisäänkäynnille ja toistavat fanfaarin. Kohta he tekevät tämän jälleen. Eilen enää parisataa ihmistä oli ulkona kun toinen soitto kuului. Hekin olisivat olleet sisällä puolessa minuutissa ellei olisi tapahtunut jotain, mikä pysäytti heidät – luultavasti ainoa asia maailmassa, joka siihen pystyy: eräs prinsessa ilmestyi parvekkeelle. Kaikki pysähtyivät paikoilleen ja tuijottivat häntä lumoutuneina. Prinsessa huomasi oitis, että ellei hän palaisi aitioonsa, hänen ihailijansa eivät pääsisi ajoissa sisään. Tämä keisarin miniä oli viehättävä. Hänellä oli ystävälliset kasvot eikä hän vaikuttanut ylpeältä. Tiedetään, että hän on myötätuntoinen tavallisia ihmisiä kohtaan. On olemassa monenlaisia kuninkaallisia, mutta juuri tällaiset ovat kaikkein haitallisimpia, sillä he saavat ihmiset uskomaan monarkiaan ja siirtävät kehitystä taaksepäin. Hyödyllisimpiä kuninkaallisia ovat tsaarit ja muut senkaltaiset. Vaikka he eivät sanoisi mitään, heidän läsnäolonsa tekee tyhjäksi nerokkaimmankin viisastelijan monarkiaa puolustavat puheet. Tämän prinsessan puoliso oli aikoinaan hyödyllinen. Hän eli säädytöntä elämää, jonka päätti itse inhot-

tavissa olosuhteissa, ja silti hänet haudattiin kuin jumala.

Tässä oopperatalossa on yleisön takana pitkä parvi – eräänlainen galleria, jossa kuninkaalliset ovat kaikkien nähtävillä. Se on pyhistä paikoista kaikkein pyhin. Heti kun sali on täyttynyt, suuri yleisömassa kääntyy ja alkaa tuijottaa kuninkaallisia. He katselevat näitä sanattomina, kaivaten ja palvoen, vieläpä katuen kuin syntiset taivasta katsellessaan. Tietoisuus muusta ympäristöstä hämärtyy ja he näkevät vain palvontansa kohteet. En ole missään nähnyt naurettavampaa näkyä. Sitä kannattaa lähteä katsomaan valtameren toiselle puolelle. Katse heidän silmissään ei kuitenkaan ole samanlainen kuin silloin, kun se kohdistetaan esimerkiksi Victor Hugon teokseen, Niagaran putouksiin, mammutin luihin, vallankumouksen ajan giljotiiniin, pyramidiin, taivaanrannassa savuavaan Vesuviukseen tai vaikkapa henkilöön, jota ihailaan hänen neroutensa tai saavutusensa vuoksi tai jota katsoja on jo pitkään arvostanut lukemiensa kirjojen tai näkemiensä kuvien perusteella. Sellainen katse kuvastaa uteliaisuutta, kiinnostusta, ihmetystä kokemuksessa, joka sammuttaa ihmistä koko elämän vaivanneen janon. Sammuttaa – se on sana, joka kuvaa tällaista kokemusta. Hugo ja mammutti tuntuvat jossain määrin kiinnostavilta myöhemminkin, mutta eivät enää yhtä jännittäväiltä kuin ensimmäisellä kerralla. Kiinnostus kuninkaallisia kohtaan on erilaista. Se saattaa olla kateutta ja palvontaa tai todennäköisesti molempia. Se ei sammuta janoa eikä edes välttämättä vähennä sitä. Se on ehkä vastaavaa kuin jonkin sellaisen arvo, jota ei ole ansaittu, vaan joka on saatu hyvällä onnella. Kadulta löytynyt dollari tekee onnellisemmaksi kuin työllä ansaitut 99 dollaria. Raveissa tai pörsissä voitettu raha lämmittää sydäntä samalla

tavalla. Kuninkaalliset saavat valtaa, voimaa ja alati jatkuvan loman ilmaiseksi hyvällä tuurilla. He ovat olleet onnekkaita ja syntyneet kuninkaalliseen sukuun. Köyhien ja tuntemattomien silmissä he edustavat suunnatonta onnea. Miljonääristä saattaa tulla kerjäläinen, maineikas valtiomies saattaa tehdä virheen ja vaipua uuhdukseen, loistava kenraali saattaa hävitä lopullisen taistelun ja menettää sen mukana ihmisten arvostuksen. Mutta prinssi on aina prinssi – siis Jumalan jäljitelmä. Huono onni, epämiellyttävä luonne, sekopäiset ajatukset tai tyhmit puheetkaan eivät tee hänestä tavallista kuolevaista. Kaikkien kansojen ja ikäluokkien yleisen käsityksen mukaan arvokkainta tässä maailmassa on ihmisten arvostus – ansaittu tai ansaitsematon. On siis selvää, että kuninkaallinen asema on sitä, mitä ihmiset eniten halusivat. Mielestäni tämä tarkoittaa sitä, että vallananastukset, joita historia on täynnä, ovat hyväksyttävämpiä ihmisten tekemiä rikoksia. Vallananastus vallananastajalta – sitä hän se vain on. Kuninkaalliset eivät tietenkään merkitse meille samaa kuin eurooppalaisille. Meitä ei ole opetettu suhtautumaan heihin kuin jumaliin, joten nähdessämme heitä olemme vain uteliaita samalla tavalla kuin nähdessämme esineen, joka ei enää seuraavalla kerralla jaksa kiinnostaa meitä. Haluamme jotain uutta. Mutta näin ei ole eurooppalaisten kohdalla. He eivät kyllästy kuninkaallisiin.

Tannhäuserin viimeinen näytös. Istuin pimeyden ja hiljaisuuden keskellä odottaen – minuutin, kaksi minuuttia, en tiedä, kuinka kauan – kunnes piilossa olevan orkesterin soittama pehmeä musiikki alkoi hengittää rikkaita, pitkiä huokauksiaan kaukaisen näyttämön alta. Vähitellen väliverho aukesi keskeltä ja vedettiin rauhallisesti pois. Näkyviin tuli metsä iltahämärässä ja tienvaressa oleva pyhäkkö. Valkoisiin pukeutunut tyttö rukoili ja hänen lähellään seisojaksi mies. Pian alkoi kuulua mieskuoron ylväs ääni, ja siitä esiripun sulkeutumiseen asti kaikki oli musiikkia, vain musiikkia – juovuttavaa musiikkia, joka saa ihmisen kiertämään maailmaa kerjäläisenä päästäkseen kuulemaan sitä.

Ruokailu Bayreuthissa

Niitä, jotka suunnittelevat lähtevänsä katsomaan ensi vuoden Wagner-esityksiä, kehotan ottamaan mukaan ämpärillisen ruokaa. Muuten on Bayreuthissa erittäin vaikea olla nääntymättä nälkään. Bayreuth on vain suuri kylä, jossa ei ole suuria hotelleja tai ravintoloita. Tärkeimmät majatalot ovat Kultainen ankuri ja Aurinko. Kummassakin paikassa saa erinomaisen aterian – ei, vaan voi katsoa kuinka muut syövät erinomaista ateriaa. Katsomisesta ei laskuteta. Kaupunki on täynnä ravintoloita, mutta ne ovat huonoja, pieniä ja täynnä asiakkaita. Pöytä on varattava etu-

Bayreuthin maakreivitär Wilhelmina (1709–1758) kirjoitti Mark Twainin ihailemat muistelmat. Lisäksi hän sävelsi kamarimusiikkia ja *Argenore-oopperan*.

käteen, ja silti paikalle tullessa joku muu saattaa istua siinä. Meille kävi tällä tavalla. Me jouduimme tappelemaan paikasta joka päivä – ja sanalla "me" tarkoitan suurta ihmisjoukkoa. Sain sen käsityksen, että ainoastaan veteraanit eivät joudu tappelemaan – siis ne, jotka ovat olleet Bayreuthissa aiemminkin ja tietävät, mistä naruista pitää vetää. He luultavasti saapuvat viikkoa ennen oopperaesitysten alkua ja varaavat kaikki pöydät koko kaudeksi. Minun ryhmäni kokeili kaikenlaisia paikkoja, joista osa oli mailin tai kahden päässä kaupungin ulkopuolella, ja saivat vain pikkupurtavaa ja rihkamaa, eivät kertaakaan kunnan ateraa. Tämä rihkama saa toimittaa matkamunistojen virkaa, eikä sen arvoa tule yliarvioida. Valokuvat haalistuvat, koristesineet katoavat, Wagnerin rintakuvat hajoavat, mutta bayreuthilaisen ravintolan ateriat pysyy asiakkaan omaisuutena kunnes hänen lasketaan hautaan. Jotkut näistä pyhiinvaeltajista muuttuvat bayreuthilaisen matkamunistojen säilytyslippaiksi. Tiedemiehet uskovat pystyvänsä tunnistamaan kuolleen Bayreuthin-kävijän ruumiin missä puolella maailmaa tahansa. Minä kuitenkin pidän näistä esineistä.

Bayreuthin Wagner-yleisö

Torstai. Päärooleissa on kaksoismiehytykset, joista toiseen kuuluu maailman arvostetuimpia laulajia, kuten *Materna* ja *Alvary*. Kaksoismiehytyks on luultavasti tarpeellinen, muuten laulajat kuolisivat uupumukseen viikossa – kaikki esitykset nimittäin kestävät neljästä iltapäivällä kymmeneen illalla. Lähes kaikki työ kaatuu puolen tusinan tärkeimmän laulajan päälle, ja heidän ilmeisesti odotetaan pitävän niin paljon

ääntä kuin rahalla saa. Jos heillä on herkkiä ja salaperäisiä tunteita, heidän odotetaan paljastavan ne yleisölle. Oopperoita esitetään vain sunnuntaisin, maanantaisin, keskiviikkoisin ja torstaisin, joten viikossa on kolme lepopäivää – samat kaksi laulajaryhmää nimittäin esittävät kaikki oopperat. Nämä lepopäivät kuluvat kuitenkin suurimmaksi osaksi harjoituksiin, jotka kuuleman mukaan kestävät aamusta kymmeneen illalla. Ehkä myös orkestereita on kaksi. Luultavasti, koska soittajalistassa on satakymmenen nimeä.

Eilinen ooppera oli *Tristan ja Isolde*. Olen nähnyt monenlaisia yleisöjä – teattereissa, oopperoissa, konserteissa, luennoilla, jumalanpalveluksissa, hautajaisissa – mutta yksikään ei ole ollut yhtä herkeämättömän keskittynyt näytöksen alusta loppuun kuin Bayreuthin Wagner-yleisö. Yleisömeri ei värähdäkään. Tuntuu siltä kuin istuisi haudassa kuolleiden keskellä. Silti voi aistia, että he ovat äärimmäisen liikuttuneita. On hetkiä, jolloin he haluavat nousta, heiluttaa nenäliinaansa ja huutaa ylistystään. Välillä taas kyneleht valuvat heidän kasvoillaan, ja olisi vapauttavaa, jos he saisivat päästä tukahdutetut tunteensa ilmoille nyyhkäisyin tai huudoin. Silti ennen esiripun sulkeutumista ja viimeisten äänten katoamista ei kuulu ääntäkään. Sitten kuolleet nousevat kuin yhdestä sysäyksestä ja saavat talon tärisemään aplodeillaan. Ensimmäisessä näytöksessä on joka tuolissa katsoja, eikä viimeisessäkään näytöksessä ole yhtään tyhjää tuolia. Jos joku haluaisi herättää huomiota, hänen kannattaisi lähteä talosta kesken näytöksen. Se tekisi hänestä kuuluisan.

En ole koskaan ennen nähnyt tällaista yleisöä. Ainoa sitä muistuttava, josta olen lukenut, on tarina arabialaisesta kaupungista, jonka kaikki asukkaat ovat muuttaneet metalliksi. Matkailija löytää heidät vuosisatojen jälkeen mykkinä, liikkumattomina ja niissä asennoissa, joissa he olivat muodonmuutoksen hetkellä olleet. Bayreuthissa yleisö pukeutuu miten haluaa, istuu pimeässä ja palvoo hiljaisuudessa. New Yorkin Metropolitanissa he istuvat valaistussa salissa ja pukeutuvat näyttävimpiin asuihinsa. He hyräilevät aarioita, heiluttelevat viuhkojaan, kikattavat ja juttelevat koko ajan. Joissakin aitioissa keskustelu ja nauru on niin kovaäänistä, että se vetää yleisön huomion pois lavalta. Metropolitan on mitä suurimmassa määrin näyttätymispaikka rikkaalle hienostolle, joka ei tunne tai kunnioita Wagnerin musiikkia, mutta haluaa tukea taidetta ja esitellä vaatteitaan.

Voiko sellainen olla sopiva ympäristö ihmisille, jotka tämä musiikki saa jumalalliseen ekstaasiin – joille sen luoja on jumalolento, hänen näyttämönsä temppele, hänen teoksensa pyhiä ja niiden esityksiin silmin ja korvin osallistuminen pyhä toimitus? En usko. Tämä ehkä selittää väliai-

kaisen maastapaon ja pitkään kestäväen matkan meren ja maan yli pyhiinvaellukselle Bayreuthiin. Nämä ihailijat haluavat palvoa ihailevassa ilmapiirissä. Vain täältä he löytävät sellaisen ilman rumentavaa maallista saastetta. Tässä syrjäisessä kylässä ei ole nähtävyyksiä, ei edes kaukaisen maailman ongelmilla häiritsevää sanomalehteä. Täällä ei tapahdu mitään, on ikuisesti sunnuntai. Pyhiinvaeltaja suuntaa kulkunsa kaupungin ulkopuolella olevaan temppeleihin, viipty koskettavan seremonian loppuun asti, palaa sänkyynsä ruumis ja sielu uupuneina tunteja kestäneestä valtavasta mielenliikutuksesta, eikä pysty tekemään muuta kuin makaamaan turtana palaten hitaasti elämään ja keräten voimia seuraavaan seremoniaan. Tristan ja Isolde kosketti kaikkien sitä todistamassa olleiden uskoisten sydäntä – kuulin joistakin, jotka eivät sen jälkeen pystyneet nukkumaan, vaan itkivät koko yön. Tunsin itseni täällä ulkopuoliseksi. On hetkiä jolloin tunnen itseni järkevaksi ihmiseksi hullujen keskellä, joskus taas sokeaksi näkevien keskellä, sivistymättömäksi oppineiden keskellä, harhaoppiseksi taivaassa.

En silti mitenkään väheksy sitä tosiasiaa, että tämä on ollut yksi elämäni uskomattomimmista kokemuksista. En ole koskaan nähnyt mitään tällaista, mitään niin suurta ja hienoa ja aitoa kuin tämä tapa, jolla nämä ihmiset omistautuvat Wagnerin taiteelle.

Perjantai. Eilisen ooppera oli jälleen *Parsifal*. Muut katsojat näyttivät arvostavan sitä minua enemmän. Minä meninkin etsimään muistoja kuolemattomat muistelmat kirjoittaneen maakreivitär **Wilhelminan** elämästä. Olen kiittollinen hänen (tattomasta) monarkian ja aatelin satiirisnaan, minkä takia kaikki mitä hän on koskenut tai katsonut on minulle tärkeää. Minä olen hänen pyhiinvaeltajansa siinä missä muut täällä ovat Wagnerin.

Tiistai. Olen nähnyt kaksi viimeistä oopperaa. Kauteni on loppunut ja lähden tänään Böömiin. Arvelin kehittyneeni musiikillisesti, sillä pidin kummastakin, myös laulamisesta. Sitä paitsi toinen niistä oli *Parsifal*. Asiantuntijat päästivät minut kuitenkin tästä harhaluulosta sanomalla:

"Laulaminen! Ei se ollut laulamista. Se oli ulvomista, säästösyistä hankittujen B-luokan mitättömyyksiin kirkumista, jolla meitä yritetään huijata."

Minun olisi pitänyt tunnistaa tämä merkki, varma merkki, joka ei ole koskaan pettänyt minua taiteen suhteen. Kaikki, mistä pidän taiteessa, on suunnattoman huonoa. Tietoisuus tästä asiasta on estänyt minua nolaamasta itseäni pitämällä painokuvia suurena taiteena. Perusvaistostani on minulle kuitenkin hyötyä: olin ainoa 3200 katsojasta, joka piti näitä kahta oopperaa niiden hinnan arvoisina.

Suom. RS